

УДК 342.9

В. В. МАРКОВ,*кандидат юридичних наук,**заступник начальника навчально-наукового інституту**підготовки фахівців кримінальної міліції з навчальної та методичної роботи**Харківського національного університету внутрішніх справ*

ПРИЧИНИ, ЩО ВИКЛИКАЮТЬ ПРОФЕСІЙНУ ДЕФОРМАЦІЮ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Розглянуто основні причини, які впливають на професійну деформацію працівників органів внутрішніх справ.

Сьогодні актуальність професійної деформації працівників ОВС стає все більшою, тому що деформацію можна визначити як зміну характеру і результатів професійної діяльності співробітників органів внутрішніх справ, їхніх службових і позаслужбових відносин у колективі.

Специфіка діяльності співробітників правоохоронних структур містить у собі елементи негативного впливу на особистість співробітника і сприяє кризі мотиваційної сфери в професії, результатом чого часто стає порушення законності, службової дисципліни, професійно-етичних норм. Це відбувається за умови відсутності в працівника достатнього рівня психологічної і моральної стійкості, що призводить до розвитку професійної деформації. Під професійною деформацією особистості розуміють процес і результат негативних змін особистості під впливом середовища, в якому здійснюється її життєдіяльність, що характеризуються різним ступенем або рівнем прояву і призводять до неадекватної поведінки і втрати професійної компетенції.

Негативний вплив деформації полягає в тому, що, посилюючись, вона починає заважати якісно виконувати роботу, а головне – ускладнює спілкування у звичайному житті, призводить до появи різних розумових і мовних перешкод. Формується зайва узагальненість сприйняття. Людина сприймається не як індивідуальність, особистість, а як носій заданої професійної ролі. На характер деформації впливає не лише професія, відомство, але й обіймана посада.

Професійна деформація працівників ОВС являє собою комплекс своєрідних змін окремих якостей, особистості в цілому, що виникають на ґрунті виконання протягом певного часу правоохоронної діяльності як професії [1].

Як бачимо, можливість виникнення деформації особистості співробітника обумовлена низкою обставин, пов'язаних із його виконанням професійних функцій. До однієї з причин

деформації можна віднести комплекс неповноцінності людини, тобто особливості її поведінки, викликані стійким уявленням про свою психічну, фізичну або моральну ураженість, причому незалежно від того, істинні вони чи хибні.

Причиною виникнення деформації особистості співробітника певною мірою є сама система управління, тобто чим більше посадових інструкцій, наказів, тим жорсткіша система, тим яскравіше виявляється процес деформації, тому що вона створює штампи, установку поведінки, які особистість приймає беззастережно [1].

До об'єктивних факторів, що сприяють професійній деформації співробітників, належать:

- своєрідність соціальної сфери, в якій діє співробітник. Перш за все це кримінально виражене середовище, де домінують ворожі решті суспільства норми, цінності, ідеали. Для успішного виконання професійних функцій (оперативно-розшукових, слідчих або профілактичних) співробітник повинен не тільки знати своєрідність цього середовища, але і в разі необхідності вливатися в нього, зберігаючи свої вихідні соціальні якості;

- специфіка службової діяльності, перш за все необхідність дотримання службової таємниці. Нemoжливiсть актуального обговорення емоційно гострих моментів професійної діяльності з близькими людьми породжує відчуження, психотравми, сприяє наростанню конфліктності у сфері сімейно-побутових рішень. Постійна небезпека, відрядження в «гарячі точки», необхідність здійснювати ризиковані дії при виконанні професійних функцій підтримують високий фон (рівень) емоційного і фізіологічного напруження. Таке напруження здатне деформувати характеристичні риси особистості співробітника, а в найбільш важких формах призводить до виникнення психосоматичних захворювань (стенокардія, ішемічна хвороба серця, виразка шлунка, гастрит, коліт).

Такі об'єктивні чинники організації службової діяльності, як ненормований робочий день, непрогнозована можливість фізичних та психологічних перевантажень, перебування під постійним контролем вищих посадових осіб та громадської думки (з огляду на публічний характер багатьох професійних функцій) вимагають від співробітника граничної стійкості особистісних структур та постійного залучення внутрішніх фізіологічних та психологічних резервів.

Безумовно, істотний вплив здійснюють і суб'єктивні чинники, особливо такі, як:

- низький професійний рівень і небажання удосконалювати професійні якості;
- недостатня розвиненість морально-ділових і вольових якостей;
- невміння відокремлювати інтереси справи від інтересів кар'єри;
- неорганізованість, відсутність навичок і вмінь контролювати свою поведінку, бажання будь-яким шляхом зняти психологічне навантаження (пияцтво, нехлюйство, недбалість).

Однак поділ причин на об'єктивні і суб'єктивні відносний, оскільки вони переходять одна в одну.

Важливу роль у деформації особистісних структур співробітника здатні відіграти об'єктивні соціально-економічні фактори. Так, наростаюче розшарування суспільства за рівнем життя, при якому багато представників досягли свого благополуччя кримінальними засобами, породжує в деяких співробітників невдоволення своїм матеріальним становищем, сумнів у правильності своїх професійних дій. Як наслідок, виникає можливість переорієнтації із загальнонаціональних цінностей, правових норм на егоцентричні, досягнути яких можна кримінальним шляхом.

У кожному колективі людина має певний статус, який не завжди збігається з потребами даної особистості. Це також належить до причин прояву деформації особистості. Потужний вплив на даний процес чинить морально-психологічний клімат у колективі в цілому. З поняттям деформації тісно пов'язане і поняття психологічного захисту, тобто людина таким чином намагається перешкоджати цьому процесу. Психологічний захист особистості особливо виявляється в екстремальних випадках і виконує функцію зняття «внутрішнього конфлікту», який може бути й усвідомлюваним. Якщо стосунки в колективі не мають характеру взаємоповаги і співпраці, то процес деформації виявляється більш яскраво.

Кожна людина, незалежно від своїх особистих якостей, повинна враховувати умови, в

яких вона живе і працює. Ці умови багато в чому визначають її поведінку і світогляд.

У результаті досліджень були виділені фактори, що перешкоджають професійній деформації співробітників різних правоохоронних структур:

- наявність широкого кола інтересів і потреб;
- здатність контролювати свої дії і вчинки;
- адекватна самооцінка;
- стриманість;
- прояв твердості характеру в складних ситуаціях;
- терпимість до недоліків оточуючих;
- відповідність роботи інтересам;
- уважне ставлення до інших людей;
- чіткість у визначенні функціональних обов'язків;
- задоволеність режимом та умовами служби;
- консультування, додаткове навчання;
- підвищення кваліфікації;
- накопичення професійного досвіду [2].

Професійна деформація являє собою результат спотворення професійних і особистісних якостей працівника органу правопорядку під впливом негативних факторів діяльності і навколишнього середовища. Специфіка правоохоронної діяльності, у тому числі необхідність вступати у взаємодію з правопорушниками, нерідко містить у собі елементи негативного впливу на особистість. За умови відсутності в працівника достатнього рівня психологічної і моральної стійкості часто спостерігається розвиток його професійної деформації. При цьому професійна деформація негативно впливає на ділове спілкування працівника і ефективність його службової діяльності.

Часто прояви професійної деформації є наслідком звернення працівника до неадекватних захисних механізмів у своїй діяльності: раціоналізації (пояснення своїх незаконних дій інтересами розкриття та розслідування злочину тощо); заміщення (наприклад, досягнення помилкового відчуття своєї професійної значущості за рахунок зовнішньої атрибутики діяльності тощо); ізоляції (скорочення контактів з іншими людьми поза межами своєї правоохоронної системи, звуження комунікативних зв'язків) тощо.

Однією з актуальних проблем, що постає перед кадровою та психологічною службами ОВС, є профілактика та запобігання професійної деформації серед співробітників.

Профілактика професійної деформації становить собою сукупність запобіжних заходів, орієнтованих на зниження ймовірності розвитку передумов і проявів професійної деформації. Одним із завдань такої профілактики є

блокування і згладжування факторів, що сприяють розвитку професійної деформації.

Робота з профілактики професійної деформації включає в себе як психологічні, так і психологічні заходи організаційно-управлінського, виховного характеру.

До завдань, що вирішуються в процесі профілактики професійної деформації працівників органів правопорядку, слід віднести:

– вироблення у співробітників професійного імунітету і високої культури в роботі;

– розвиток морально-психологічної стійкості та ділової спрямованості у всіх працівників органів правопорядку;

– формування у працівників установки на дотримання в роботі кодексу професійної честі;

– вдосконалення стилю і методів управління персоналом;

– формування оптимального морально-психологічного клімату в службах і підрозділах органів правопорядку.

Список використаної літератури

1. Медведєв В. С. Проблеми професійної деформації співробітників органів внутрішніх справ (теоретичні та прикладні аспекти) / В. С. Медведєв. – К. : НАВСУ, 1997. – 191 с.
2. Ибрагимов М. М. Профессиональная этика и эстетическая культура сотрудников органов внутренних дел / М. М. Ибрагимов, В. В. Куличенко, Б. Г. Съедин. – Киев : Вища шк., 1990. – 304 с.
3. Лефтеров В. О. Психологічні детермінанти загибелі та поранень працівників органів внутрішніх справ / В. О. Лефтеров, О. В. Тимченко. – Донецьк : ДІВС МВС України, 2002. – 322 с.
4. Про затвердження нормативно-правових актів з питань діяльності підрозділів внутрішньої безпеки МВС України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 8 черв. 2011 р. № 310 ДСК. – К. : МВС України, 2011. – 8 с.

Надійшла до редколегії 16.09.2012

МАРКОВ В. В. ПРИЧИНЫ, ВЫЗЫВАЮЩИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНУЮ ДЕФОРМАЦИЮ СОТРУДНИКОВ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ

Рассмотрены основные причины, влияющие на профессиональную деформацию сотрудников органов внутренних дел.

MARKOV V. THE REASONS CAUSING PROFESSIONAL DEFORMATION OF THE STAFF OF INTERNAL AFFAIRS BODIES

The basic reasons that influence on professional deformation of workers of internal affairs bodies are considered.